

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

Ei huomautettavaa. Kerran valtuustokaudessa asian käsittely on realistinen eikä rasita kuntaa liiaksi. Se mahdollistaa ajankohtaisen tiedon hyödyntämisen ja reagoimisen mahdollisiin muutoksiin.

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

Ilmastosuunnitelman sisältövaatimukset ovat selkeitä, tarkoituksenmukaisia ja antavat kunnalle toteutukseen liikkumavaraa. Esitetty muutos kuntien mukaan ottamisesta ilmastosuunnitelmien tekemiseen on siten pääasiassa kannatettava. Koska laista tulisi muutosesityksen myötä kaikkia kuntia sitova ja velvoittaisi ne lakisääteisesti tekemään ilmastosuunnitelmat, on tässä otettava huomioon erityisesti pienten kuntien resurssiniukkuus. Ilmastolain muutos tulee kohdistumaan eniten pieniin kuntiin, koska lähes kaikilla isoilla kunnilla on jo ilmastosuunnitelma. Pienet kunnat kärsivät jo nyt henkilöstö- ja rahoitusresurssien puutteesta ja uusi velvoite pahentaa tilannetta. Tämä tulee ottaa huomioon ja ottaa käyttöön tarvittaessa rahoitusta ja välineitä kuntien työtä helpottamaan. Esityksessä mainittu valtion tuki hakemuksen perusteella on hyvä ja se tulee kohdentaa erityisesti pieniin kuntiin ja sellaisiin kuntiin, joilla ei ole olemassa ilmastosuunnitelmaa.

Esityksessä oleva tavoite sallia kunnille ilmastotoimien toteuttaminen omista lähtökohdistaan ja kunnalle tärkeiden asioiden painottaminen sekä päästötietoja koskevien maksuttomien työkalujen turvaaminen ovat tärkeitä, jotta voitaisiin turvata edes jollakin tavalla yhtäläiset mahdollisuudet ilmastosuunnitelman laatimiseen.

Ilmastosuunnitelman vähimmäissisällön määrittelyssä on syytä kuunnella kuntien mielipiteitä ja mahdollisuuksia. Esitys Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämän päästötietopalvelun sisällyttämisestä lakiin on kannatetta. Toki se edellyttää, että laskenta ja tietopalvelu säilyvät kunnille maksuttomana. Lisäksi työkalujen tulee olla ajan tasalla, lähtökohtaisesti vähintään edellisen vuoden tiedoilla.

Laissa ehdotettu kasvihuonekaasupäästöjen päästörajaus, jossa tuulivoimakompensaatio ei ole mukana, tasa-arvoistaa kuntia, kun Pohjois-Karjalan kunnilla on rajalliset mahdollisuudet edistää tuulivoiman tuotantoa. Maatalouden päästöjen alueperusteinen laskenta ei ole tasa-arvoinen, koska kulutus toteutuu laajemmalla alueella. Tämä sektori on myös kuntien suurimpia haasteita päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Seurantavelvoitetta mietittäessä tulee ottaa huomioon, ettei kaikilla kunnilla ole osaamista tai kokemusta ilmastotoimien ja vaikuttavuuden seurannasta. Seurantaan varten olisi tarpeellista olla olemassa jokin malli ja indikaattorilistaus, mikä helpottaisi kuntia hahmottamaan millainen seurantajärjestelmän tulisi olla. Indikaattorilistauksesta voisi jokainen kunta valita heidän tavoitteidensa toteutumista parhaiten mittaavat. Pienten kuntien resurssipulan vuoksi, indikaattoreiden tulee olla sellaisia, joiden seuranta ei edellytä uuden tiedon tuottamista ja laskentaa.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

Ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa on ainoa tapa saada suunnitelma jalkautettua. Sitä, miten ilmastosuunnitelma näkyy strategiassa ja millaisia tuloksia toimintakertomuksessa siihen liittyen voidaan raportoida, toimivat hyvänä tukena ilmastosuunnitelmien seurantaan. Siihen, mitä tämä käytännössä tarkoittaa kuntajohdolle, ei kunnissa välttämättä ole riittävästi tietoa. Tämän tueksi tarvitaan kuntapäätäjille kohdennettua ilmastojohtamisen koulutusta.

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

Ei huomautettavaa. On tärkeää, että pienten kuntien vähäisemmät resurssit toteuttaa ilmastotyötä on huomioitu ja maakuntien liittojen keskeinen rooli alueellisen ilmastotyön edistäjänä on tunnustettu. On myös kannatettavaa, että pienille kunnille tuodaan mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhteistyössä muiden kuntien tai maakunnan tasolla. Pienemmät kunnat tarvitsevat suunnitelmien laatimiseen tukea, ja maakuntien liittojen rooli tässä on merkittävä.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

Ei huomautettavaa.

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

Ei huomautettavaa.

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

Esityksen vaikutuksia on pohdittu laajasti ja monipuolisesti. Alla muutama huomio.

Kuntien ja alueiden päästölaskentajärjestelmän ja päästöskenaariotyökalun säilyminen maksuttomina palveluina on tämän veloitteen toteuttamisen kannalta välttämättömät.

Kunnat voivat esityksen mukaan itse määrittää omat tavoitteensa ja toimenpiteensä ilmastosuunnitelmaan. Tämä on hyvä, koska silloin jokainen kunta voi määrittää itselleen mahdolliset tavoitteet ja toimet, mutta niiden riittävyys ilmastomuutoksen hillitsemiseksi tulee arvioida jollakin tavalla. Tärkeää tässä on seuranta ja toimien toteutumisen varmistaminen, jotta tarkoitetut ilmastohyödyt myös saavutetaan.

Hiilinielujen osalta on syytä tuoda metsien ja puuston merkityksen rinnalle maaperään sitoutuva ja varastoituva hiili. Tätä voidaan lisätä ja ylläpitää myös maataloudessa. Maankäytön muutosten vaikutus hiilinieluihin, esimerkiksi kun metsää raivataan rakennusmaaksi tai metsittämisen lisääminen, tulisi tehdä näkyväksi mittavalla indikaattorilla. Alueiden käytön suunnittelu on avainasemassa ilmastosuunnitelman toteutumisessa ja siitä vastaavien henkilöiden osaaminen on varmistettava.

Liikkumisen tarpeen vähentämisessä ja ohjaamisessa on otettava huomioon alueiden suuret erot esimerkiksi joukkoliikenteen lisäämisen mahdollisuuksissa.

Ilmastolain muutoksen ilmastovaikutuksia pohdittaessa luotetaan paljon kuntien osaamiseen mitä tulee ilmastomuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen. Tämä ei ole realistista kaikissa kunnissa ja siksi on osoitettava resursseja ilmasto-osaamisen koulutukseen tarvittaville tahoille kunnissa. Tämän osaamisen tärkeys korostuu entisestään, kun mukaan otetaan muiden ympäristövaikutusten ja monimuotoisuuden huomioon ottaminen kunnallisessa ilmastosuunnitelmassa ja sen toteutuksessa.

Taloudellisten vaikutusten kohdistuminen kotitalouksiin on tuotu hyvin esille. Kulutuksen vähentäminen ja sen siirtäminen uusiutuviin vaihtoehtoihin on avainasemassa ilmastomuutoksen hillinnässä. Tähän voidaan vaikuttaa mainitulla informaatio-ohjauksella. Sen rinnalle tarvitaan myös hintaohjausta siten, että uusiutumattomiin, fossiilisiin, raaka-aineisiin perustuvien tuotteiden hinta olisi selvästi uusiutuvia vaihtoehtoja kalliimpi. Uusiutuvien hinta tulee kuitenkin olla sellainen, mihin myös vähävaraisemmillä kotitalouksilla on varaa.

Vähähiilisen liikkumisen mahdollisuudet ovat hyvin erilaiset eri kunnissa. Joissakin kunnissa polkupyörämatkan tavoitettavissa ei ole yhtään palvelua eikä julkisen liikenteen kehittäminen ole taloudellisesti kannattavaa (väkiluvun alhaisuus, polttoaineiden hinnat). Tämä on pystyttävä ottamaan huomioon ja yritettävä tarjota aitoja ratkaisuja kuntien tueksi.

Mahdolliset vaikutukset yrityksiin on tuotu hyvin esille.

Taloudellisten resurssien lisääminen kunnille hakemukseen perustuen ilmastosuunnitelman laatimiseksi on erittäin tarpeellinen. Sen rinnalla tulisi tarjota myös koulutusta asiaan. Tämä on tarpeen myös seurannan kehittämiseksi kunnissa.

Muut huomiot

Laissa olevien päästövähennysehdotusten, vuodelle 2030 vähintään 60 prosentin, vuodelle 2040 vähintään 80 prosentin ja vuoden 2050 vähintään 90 prosenttiin, pyrkien 95 prosenttiin, vertailuvuosi on 1990. Pohjois-Karjala on Hinku maakunta, jonka 13 kunnasta 8 kuntaa on Hinku kuntia. Hinku-verkoston tavoitteiden mukaisesti maakunnan Ilmasto- ja energiaohjelmassa 2030 yhtenä tärkeänä tavoitteena on 80 % päästövähennykset vuoteen 2030 mennessä. Vertailuvuotena on vuosi 2007, ei 1990. Päästövähennysten seuranta tapahtuu Suomen ympäristökeskuksen maakunnittaiseen päästölaskentaan perustuen. Se ei ulotu vuoteen 1990 asti. Tämä ero vertailuvuodessa vaikeuttaa Hinku maakuntien ja kuntien päästövähennysten onnistumisen arviointia verrattuna kansalliseen tasoon. Tätä eroa ei edelleenkään ole ehdotuksessa huomioitu. Vertailukelpoisuuden huomioiminen on erityisesti kuntien kannalta tärkeää, jotta vältetään resurssiniukkuuden vallitessa lisätyöltä ja seuranta olisi joustavaa.

Esityksessä on hyvin tuotu esille kuntien erilaiset lähtötilanteet ja mahdollisuudet (mm. resurssit pienissä kunnissa) ilmastotyöhön. Samoin on hyvin tunnistettu ja tuotu esille kuntien mahdollisuuden vaikuttaa ilmastokysymyksiin kaavoituksen, maankäytön,

liikennesuunnittelun, energiayhtiöiden omistajaohjauksen, rakennusten lämmitystapavalintojen sekä koulutuksen ja julkisten hankintojen avulla. Myös haasteet maankäyttösektorin hiilinielujen ja -varastojen osalta on tunnistettu. Nämä haasteet ja mahdollisuudet toivottavasti tulevat näkymään myös kunnilta edellytettävässä ilmastotoimien toteutumisen seurannassa.

Kuntien ja maakuntien liittojen yhteistyö on päästöjen vähentämisen kannalta merkittävää ja avustava sekä tukeva rooli on maakuntien liitoille luonteva tehtävä.

Mahonen Sirpa
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto - Koivula Sari, metsä- ja ilmastoasiantuntija
/ Ahlberg Eetu, projektisuunnittelija, Alueidenkäyttöyksikkö